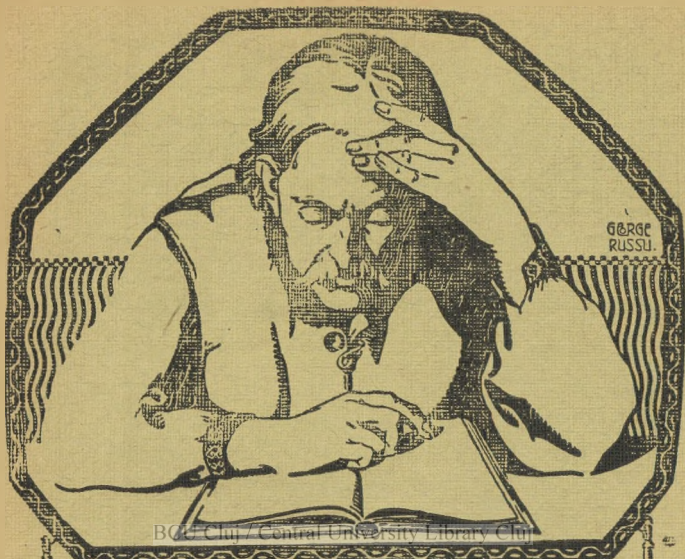

133502

GERGE
RUSSU.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

BIBLIOTECA POPORALĂ
A ASOCIAȚIUNII

An. IV.

Nr. 40.

BOALELE LIPICIOASE.

DOUA PRELEGERI POPORALE

DE

Dr. IULIAN CHITUL

MEDIC.

— SIBIU, SEPTEMBRIE, 1914. —

Apare la sfârșitul fiecărei luni. ● Abonamentul pe un an : 2 Cor.

Prețul 30 bani.

Biblioteca Poporală a Asociațiunii

—
:: apare odată pe lună ::
sub îngrijirea administr.

NICOLAE IOSIF,
red. resp. interimal.

—
In lunile de vară, Iulie și August «Biblioteca poporală a Asociațiunii» nu apare. In locul acestor broșuri membrii ajutători ai «Asociațiunii», primesc, în luna lui Decembrie,

== Calendarul Asociațiunii. ==

—
Membrii Ajutători ai «Asociațiunii» primesc, așadar, zece broșuri și un Calendar în fiecare an.

—
Membru ajutător al «Asociațiunii» se face acela, care plătește înainte, la începutul fiecărui an, o taxă de cel puțin 2 cor.

—
Taxa de membru ajutător se plătește la *agenta* *tura* «Asociațiunii» din sat sau de-adreptul la «Biroul Asociațiunii» în Sibiu (ungurește: Nagyszeben), Strada Șaguna Nr. 6, sau la despărțământul «Asociațiunii».

—♦—

049997

BIBLIOTECA POPORALĂ A ASOCIAȚIUNII.

Boalele lipicioase.

Două prelegeri pentru popor

de
BCU Cluj / Central University Library Cluj

Dr. Iulian Chitul,
medic.

BCU Cluj-Napoca

RBCFG201503122

SIBIIU.

„Editura Asociației”

1914.

133502

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Tiparul tipografiei arhidiecezane, Sibiu.

I.

Cum să ne apărăm împotriva boalelor lipicioase?

Voiesc să vă vorbesc pe scurt despre boalele molipsitoare, sau cum le ziceți D-voastră lipicioase și să vă dau câteva sfaturi și învățături bune, prin cari vă veți putea scuti atât Dumneavoastră cât și familiile și mai cu seamă copilașii D-voastră împotriva boalelor lipicioase.

Ce numim noi boală lipicioasă? *Boală lipicioasă numim acea boală, care trece dela om la om, boală de care se umple omul dela alt om, sau omul dela vreun animal.* Spre pildă: în o casă zace un copilaș, să zicem în boală de grumaz, și nu mult după aceea se îmbolnăvește și al doilea, ba și al treilea și al patrulea copilaș, tot de aceeași boală. Despre o astfel de boală zicem că e lipicioasă, fiindcă

a trecut dela om la om. Sau de pildă: Un câne turbat mușcă pe un om și nu peste mult, omul acela turbă; aici boala e lipicioasă, fiindcă a trecut dela animal la om. Ca să puteți pricepe cele ce doresc a vă spune despre apărarea contra boalelor lipicioase, vă voi înșiră înainte de toate, acele boale lipicioase, cari bântuie aproape în tot anul prin comunele noastre.

1. Cea mai răspândită boală lipicioasă e *pojarul*, o boală de copii, dar și omul în vârsta de 80 ani încă poate zăcea de boala aceasta, dacă n'a zăcut când a fost copil mic. De pe ce semne vom cunoaște noi boala aceasta? Boala se începe cu catar (troagnă), cu puțină tuse, apoi capătă copilul fierbințeli mari, tușește mai mult și răgușit, iar cu ochii se ferește de lumină. Pe față se ivesc nește pete rotunde, lățindu-se apoi pe întreg trupul. Petele acestea după 2—3 zile se îngălbinesc și cu încetul să ascund, iar pielea să despoaie pe încetul în formă de tărâțe mărunte. Boala aceasta este foarte primejdioasă pentru copiii mici, sugători, din ea se pot naște și altele, precum: aprinderea de plămâni, de

pelita pieptului, de inimă și de creeri, de regulă acestea se sfârșesc cu moarte.

2. Altă boală primejdioasă e *scarlatina*. Aceasta se începe cu fierbințeli și vărsări, copilul are dureri de cap și de grumazi, mai ales când înghite. Apoi încep a ieși, mai întâiu pe grumazi, niște puncte roșii ca împunsătura acului de micii, înfocate și dese, unul lângă altul, cari apoi se întind pe întreg trupul, așa că din depărtare, pielea se vede ca o roșată. Nasul și jurul nasului rămân neatacate și de aceea se par palide, ca ceara cea albă. După 4—5 zile, roșata aceasta îngălbinește și pierе, iar pielea se desface în fășii mari, mai ales de pe mâni și picioare. Am văzut luându-se pielea de pe picior, așa că a rămas chiar forma piciorului, adecă ca un păpuc. Cu scarlatina sunt împreunate multe boale primejdioase. Umflăturile dela gât, cari prin puroiare și fierbințeli îl pot omori pe copil. Umflăturile din lăuntru grumazului, otrăvesc sângele și înăduse pe băiat. Mai amintesc apoi *aprinderea peliții pieptului, aprinderea de încheieturi, de inimă, de urechi*, cari toate îi mă-

resc suferințele. Din pricina acestora, se pot ivi și altele: *aprinderea de rărunchi* cu urmările ei, *boala de apă*, *înveninarea sângelui cu urină (ud)*, cari adeseori pricinuesc moarte. *Scarlatina e boala cea mai primejdi-oasă și mai lipicioasă dintre toate cari bântuie pe la noi și chiar și oamenii bătrâni o pot căpăta*, de cumva n'au zăcut în boala aceasta când au fost copii.

3. O altă boală e *grumăzarul* (diftiritis), care se începe cu fierbințeli mari și cu durere la înghițitoare, apoi se umflă gâtul și pe din lăuntru și pe din afară. Dacă ne vom uita în gât, în fundul gurii pe înghițătoare vom vedea nește pete (puncte) albe, cari se tot lățesc și se îngroașe, așa, că gâtul pe din lăuntru e ca vărut. Copilașul de abiă răsufală, nu poate înghiți, se înădușe, și de regulă graiul e cam răgușit, slăbește pe cias ce merge, fi slăbește inima și în urmă moare. Boala e foarte lipicioasă și pentru omul mare.

4. *Vărsatul negru* (bubatul). Acum, nu mai prea vedem oameni stricați la față, cu pielea gropită; pentrucă

boala aceasta înfricoșată, din care rămăneau atâția orbi, surzi și tăntăiți și din a cărei pricină, înainte de aceasta cu 20 ani, muriau câte 100,000 de copii și oameni mari, acum nu se mai ivește pe la noi, căci s'a găsit leacul boalei acesteia prin altuire. Statul a adus legi, ca fiecare copil să fie vaccinat (altuit), de 2 ori și anume: odată la vârsta de un an și a doua oară la vârsta de 12 ani, de aceea, când vă chiamă, trebuie să duceți copiii la altuire căci altcum vă pedesește. De când să altuiesc copiii, de atunci, ca și cum ai fi oprit cu mâna groaznică boală, care bântuie printre oameni. Vărsatul încă se începe cu fierbințeli mari, și cu vomat, cu durere de șele și încheieturi. Apoi se ivesc nește nodulețe, cari preste 2—3 zile se prefac în beșici, cari apoi puroiază, se uscă și preste 10—14 zile pică scoarța și lasă urmă după ea, — o găurice în piele. Foarte primejdioase sunt complicațiile vărsatului, ca: *aprinderea de ochi, de urechi, de pelița pieptului, de rărunchi și otrăvirea sângelui cu puroiu.*

5. *Tusa măgărească* sau tusa cu sgârciuri, încă e o boală primejdioasă,

mai ales dacă copilul e mic și boala îl cuprinde iarna. Tusa măgărească se începe așa, că copilul începe mai întâiu a tuși mai puțin, apoi tot mai des și mai ales noaptea. Dela un timp, cam dela 2 săptămâni, tusa așa e de puternică, încât aproape îl înădușe pe copil; tușește până învinețește, și numai câte odată îl lasă, ca să-și ia aer în plămâni, așa încât aerul intră cu o șuerătură puternică. După 2—3—4 sgârciuri de acestea, atacul încetează și adeseori copiii vomează o flegmă albă. Complicațiile sunt foarte primejdioase. Aprinderea de plămâni, de pelița pieptului și *ca urmare adeseori și oftica*. Afară de aceea, morbul acesta ținând mai mult timp, întru atâta îl slăbește pe copilaș, încât îl poate și omorî. Oameni mari încă capătă boala aceasta, așa d. e. în 1910, în Beclean, foarte mulți bărbați și femei au zăcut de boala aceasta.

6. *Strânsoarea* (disenteria) este un morb lipicios, atât la copii cât și la oameni mari. Celce suferă de boala aceasta are dureri mari în foale, mai ales în partea de din jos de buric. Durerile acestea îl încârligă pe om și

fi pricinuesc opintiri la scaun. — Intre mari dureri de abia se depărtează ceva mucoșitate cu sânge. Morbul acesta e o rană, în mațele cele groase și e primejdios, pentrucă rana ușor se poate sparge, dar și numai sângerarea ei, încă îl slăbește pe om.

7. *Lungoarea sau tifusul* e o boală foarte grea, care de regulă ține cam 6 săptămâni. O boală foarte lipicioasă, cu fierbințeli și aiurări. Mațele cele subțiri sunt pline de rane, de aceea, în cele mai multe cazuri, boala e împreunată cu diaree, adecă scurgerea de foale. Fierbințelile, lipsa de apetit și diareea îl slăbesc pe bolnav, de rămâne numai umbră. Complicațiile, cari pot să urmeze din această boală sunt: *spargerea mațelor, aprinderea peliții pântecelui, aprinderea de plămâni și de inimă, scurgere de sânge*, cari, de cele mai multe ori îl omoară.

8. *Ottica* sau hectica, o boală înfricoșată, pe care o cunoașteți cu toții, fiind foarte răspândită, încă e lipicioasă. Boala se începe cu fierbințeli mici și cu asudări de noaptea, tusă, adeseori cu sânge, alții au diaree, așa, încât abia este organ unde să nu pă-

trundă această boală cu microbii ei. Despre oftică voiu vorbi altă dată.

Acestea ar fi boalele cele lipicioase, cari obvin mai des la noi. Mai sunt afară de acestea o mulțime de boale lipicioase, cari mulțămîta lui Dumnezeu, că pe la noi nu prea bântue. Pe acestea le amintesc numai în treacăt: *colera, ciuma, frigurile galbene, triguri repetate, aprinderea de măduva spinării*. Apoi boale așa numite secrete, cari se pot căpăta mai ales din împreunări sexuale, cum sunt: *șancherul, tripperul, sifilisul*, ș. a. Apoi o mulțime de boale cari se pot lua dela animale: *turba, mucarița, armurarea, durerea de gură și de unghii, și mazerea porcilor*, etc.

Acestea sunt boalele lipicioase și primejdioase, cari ne vatămă sănătatea ba chiar și vieața noastră. Românul are o slăbiciune mare, el nu crede că sunt boale lipicioase. Românul, ori ce boală și orice primejdie o atribue lui Dumnezeu, zicând: „așa a vrut Dumnezeu“. Vedeți, dragii mei, aici păcătuiți cu numele lui Dzeu, pentru că greșelile și neștiința voastră o atribuiți lui Dumnezeu, care e cel mai desăvârșit. Da! dela Dzeu sunt toate,

Dumnezeu ne dă lumină și căldură,
 Dumnezeu dă ploaie când e de lipsă,
 Dumnezeu răsplătește munca omului
 harnic. Dzeu revarsă toate bunătățile
 asupra noastră. Poate că dela Dumne-
 zeu să vie și răul ce ne ajunge aici
 pe pământ, dar tot Dzeu, după ce l-a
 zidit pe om i-azis: Omule, eu te zidesc
 după chipul și asemănarea mea, ba
 îți dau și o părticică însuși din mine,
 îți dau spiritul, duhul sfânt, adecă su-
 fletul, care e nemuritor, ca și mine.
 Te pun stăpân peste tot pământul,
 peste o lume întreagă, îți dau minte
 ageră și dupăcum te vei ști învățî
 în lume, dupăcum vei ști deschilini
 răul de bine, dupăcum te vei ști feri
 de rău și vei face bine, așa vei fi fe-
 ricit și vei aveà vieată fericită și aici
 pe pământ și în ceriuri. Dumnezeu
 ne poruncește în toate poruncile sale,
 să ne ferim de rău. Acuma se naște
 întrebarea: Este boala lipicioasă un
 rău? Da, cum să nu fie rău, doară e
 răul cel mai mare, ne vatămă ce avem
 mai scump, sănătatea, ba ne ia și
 vieăta, ne aduce jale și supărare, răpin-
 du-ne ce avem mai iubit: odraslele
 noastre, nevinovații noștri copilași.

Dumnezeu în nemărginita lui bunătate ne-a dat pe pământ apa și focul; apa, ca un mijloc, fără de care nu putem trăi și focul, ca să ne putem pregăti mâncările și să ne putem adăposti de gerul greu al iernii. Când vine un potop mare, cari smulge arbori din rădăcini, duce și răstoarnă case, vom stă oare în fața lui cu mâinile în sân, ca să ne răpească cu valurile sale murdare și să ne omoare? Așa-i că nu! Vom fugi de potop, ca să ne mântuim vieața. Dar când s'ar aprinde casa deasupra noastră, vom stă să ardem, să ne facem scrum și cenușe? Nu, vom fugi de primejdie, în ruptul capului. Așadar, omul cu mintea sănătoasă, fuge de rău, fuge de primejdie, se apără atunci când sănătatea și vieața îi sunt primejduite. Dar care e pricina, că Românul e nepăsător față de boalele lipicioase? Neștiința! Nu știe că în contra boalelor lipicioase se poate feri întocmai ca și în contra potopului și a focului. Cum? vom vedeà îndată.

Nu de mult, medicii au aflat un fel de instrument, un ochian, care se numește *microscop*, cu ajutorul căruia, lucrurile puse sub el, se pot mări

de 5000 de ori. Cercetând pielea, sângele și scuipatul oamenilor atacați de boale lipicioase, au aflat nește vietăți, nește viermuleți, cari și cu ochianul măritor, deabea se văd, ca un vârf de ac mic. Viermuleții aceștia, pe cari îi numim baccili, bacterii sau microbi, au însușirea că se înmulțesc foarte repede. În timp foarte scurt se înmulțesc în trupul cald al omului la zeci de mii și milioane. Sângele duce cu sine și împrăștie microbii prin tot trupul, baccilii produc o otravă, care otrăvește organele cele mai simțitoare ale omului: inima, răunchii, creierii și plămânile și-l fac pe om greu bolnav. Fiecare boală lipicioasă își are baccilul ei deosebit. *Acuma știm că pricina boalelor lipicioase sunt nește viermuleți sau microbi, cari ajungând în trupul omului se înmulțesc, produc o otravă, care otrăvește întreg trupul și-l face pe om greu bolnav, ba, de cele mai multe ori îl și omoară. Să vedem acum, cum ajung microbii aceștia în trupul omului? Ei ajung în trupul omului pe trei căi: cu mâncarea, cu beutura și răsuflarea, și iată cum: Dela ofticoși, microbii se împrăștie prin scuipatul bol-*

navilor. Dela lungoare și dela desin-
terie (strânsoare) prin escrementul
bolnavilor, la *cori* sau *scarlatină* prin
despoiarea pielei, etc. Acum să vedem,
cum ajung baccilii ieșiți din oa-
menii cari zac de boală lipicioasă,
în alți oameni? Am zis, că prin mân-
care, prin beură și prin resuflare.
Iată câteva pilde:

I. Un om hecticos scuipe jos,
în scuipele lui se află o mulțime de
microbi, scuipele acela se uscă și
se face prav, care apoi de vânt, sau
de umbletul nostru, se ridică în aer,
iar noi când tragem aer în plumâni,
tragem și baccilii ieșiți din omul hec-
ticos. Deci, baccilii au ajuns în noi
prin răsufare.

II. Vecinul aude, că copilașul din
vecini e bolnav de vărsat negru ori
de grumăzar, intră în casă, fiindu-i
copilașul drag și fiindu-i milă de su-
ferințele micuțului, îl ia în brațe și îl
netezește. Baccilii de pe copilaș să iau
pe hainele lui și pe mână. Merge de
aici acasă, copilașii lui îi ies înainte,
el îi ia pe toți în brațe, îi gugulește,
îi îndrăgește, astfel, baccilii de pe
hainele lui să iau pe hainele copiilor.

De pe hainele copiilor se iau pe hainele mamei, dela care ajung apoi în mâncare, și apoi și în copilași, unde înmulțindu-se, le *pricinuește* boala care a avut-o copilul vecinului.

III. O cumătră ori vecină bună, vede că cumătra sau vecină-sa zace de lungoare și vede că bietul bărbat se năcăjește să grijească de copilași, i se face milă și merge din când în când pe acolo, le mai pregătește de mâncare, așterne patul bolnavei în curat, ba îi mai spală și albiturile celea murdare, căci n'are cine i-le spală. Merge apoi acasă și uită să-și spele mâinile, și așa cu mâinile pline de microbi, să apucă să mănânce, astfel se umple și ea de boala vecinei sale. Deci, la lungoare ca și la oftică escrementele, sudorile, balele și scui-patul sunt pline de baccili și toți aceia cari umblă cu obiectele acelea, și cari au ajuns în atingere cu cele amintite, pot foarte ușor căpătâ boala aceia.

IV. Nu e de lipsă să se atingă omul de cel care zace de vreo boală lipicioasă, pentrucă și altfel poate duce boala cu sine. Spre pildă : merge cineva în o casă unde din întâmplare, un

copil e greu bolnav de scarlatină; omul știe că boala e lipicioasă și nu se atinge de copilaș nici de patul lui. Dar stăpânul căsii îl pofteste să șadă puțin. Se pune pe un scaun, iar pălăria, ca să nu o țină în mână, o pune pe masă. Nu peste mult își ia rămas bun și se depărtează, ducând cu el o mulțime de microbi, pentru că pe scaunul pe care a șezut el, a șezut mai înainte bietul copil bolnav, iar pe masa unde și-a pus pălăria, bolnavul și-a fost pus mânilor, apoi când a ieșit pe ușe prinzând clanța ușii, a mai luat și pe mână o mulțime de baccili, pentru că numai mai înainte a ieșit mama copilului pe ușă și a prins clanța cu mânilor pline de baccili, cum îngrijise de copilaș. Omul acesta din întâmplare n'are copii, dar pe drum să întâlnește cu finul său, dau mâna, ba în unele locuri fiind dătină, îi și sărută mâna, așa că baccili i-s'au luat pe mână și pe gură, merge acasă, își sărută copiii și toți i-se îmbolnăvesc. Iar omul, după ce s'a despărțit de finul său, merge la crâșmă, acolo își pune pălăria pe masă, vine copilul crâșmarului și își pune pălăria

pe cap, acesta încă se îmbolnăvește, pentrucă pălăria a fost plină de baccilii luați de pe masa din casa bolnavului. Pe scaunul pe care a șezut în crâșmă, vine și șede un om, care are copii și duce cu el morbul, pentrucă celce șezuse înaintea lui, a fost șezut pe scaunul acela, pe care a șezut copilul cel cu scarlatină.

V. Moare copilașul vecinului, care e în stare bună, și ca să-și facă milă, dă hainele și jucăriile copilului său la un copil sărac; peste câteva zile se îmbolnăvește și copilul cel sărac și moare.

VI. Cineva zace de lungoare ori de strânsoare și fiindcă românii nu prea au toți latrină (privadă), aruncă afară escrementul bolnavului, despre care știm că conțin o mulțime de baccili, vine apoi o ploaie și-l preface în umezeală și cu timpul, umezeala ajunge în fântâna din apropiere. În fundul fântâniei baccilii se vor spori așa că, toți ceice vor bea apă din fântâna aceea, foarte ușor vor putea căpăta lingoare ori strânsoare. Așa s'a întâmplat anul trecut în Nușfalău, lângă Beclean, unde în timp de 10 săptămâni s'au îmbol-

năvit de tifus (lungoare) preste 50 oameni, toți în vrâstă, dintre cari au murit 20 inși. Am tot cercat să aflu unde e izvorul boalei, și am aflat că, o fântână cu apa cea mai bună din comună, de unde a beut aproape tot satul, e plină de baccili de lungoare, și numai decât am dat poruncă să o astupe. Urmarea a fost, că nu s'au mai îmbolnăvit alții în partea aceea a comunei. Tot atunci, în altă parte a comunei numită partea românească, s'au ivit vreo 10 cazuri de lungoare. Știind care e izvorul boalei, am aflat că oamenii aceștia au beut apă, din o altă fântână, care erà în apropierea fântânei pe care am lăsat să o astupe. Oamenii aceștia și-au adunat toate bucatele la un loc, pentruca să le împlătească și fiind fântâna aceea mai aproape de ei, au beut apă din ea. Examinând și fântâna aceea, s'a adeverit, că e plină cu baccili de lungoare; am dat îndată poruncă să o astupe și de atunci a trecut un an și nu s'a mai ivit nici un caz de lungoare în Nușfalău.

VII. Să vă mai spun încă o pildă: Se întâmplă că în un oraș sau un sat

mai mare se îmbolnăvesc mai mulți oameni de tifus. Medicul cercetează, că ce e cauza primului caz de tifus (lungoare). Cercetând află că, toți aceia s'au îmbolnăvit, cari au luat lapte pe lună dela aceiași casă. Face deci cercetare în familia aceia și află, că și ginerele și fata omului care vinde lapte au zăcut de lungoare, iar ginerele simțindu-se mai bine, a muls el vacile. Medicul îl vizitează și află că și acuma e plin cu baccili de lungoare, cari cu mulsul au ajuns de pe mânilor lui murdare în laptele purtător de baccili.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Așă dară, cu vreo câteva pilde v'am arătat, că în ce formă ajung baccilii în om; deci în ce formă se poate cineva molipsi de boale lipicioase. Sunt boale la cari e destul să stea cineva în aerul acela unde zace vreun bolnav, ca să capete și el boala aceea. Aici baccilii se află în aer cum e d. e. la tusa măgărească. Am văzut că orișice obiect, care a venit în atingere cu bolnavul, ori cu cei cari îl îngrijesc, poate fi molipsit, cu veninul, cu baccilii respectivei boale și așa boala se lățește mai departe.

Poate că mulți ar vrea să știe, că oare cum se poate aceea, că dacă boalele aceste sunt lipicioase în o măsură așa de mare, cum de nu se umple fiecare, care vine în atingere cu bolnavul. Iată cum: care a zăcut odată de boală lipicioasă, de pildă: de scarlatină, tusă măgărească, cori, ori vărsat negru, acela nu mai capătă boala aceea de care a zăcut; dar celelalte boale lipicioase cum sunt: strânsoarea, grumăzarul, lungoarea, colera etc. se pot căpăta și mai de multe ori. Deci, sunt boale lipicioase, de cari dacă au zăcut cineva e scutit de a le mai căpăta încă odată. Se naște acum întrebarea, că oare cum se poate aceea, că sunt oameni de cari n'au zăcut niciodată de vreo boală lipicioasă, ba sunt copii, cari au avut ocaziunea de a se molipsi dela frații lor și totuși nu capătă boala? Răspunsul e următorul: In trupul omului sunt o mulțime de organe, cari produc diferite fluidități, materii curgăcioase, cari fluidități omoară baccilii. Deci, trupul nostru e înarmat cu soldați, cari nu lasă, ca un baccil, care a ajuns în trupul nostru să se sporească, ci îl omoară, îl pu-

stiește. Astfel de fluiditate se află în stomacul deplin sănătos. Apoi sângele dacă nu e apătos și slab, încă ajută la nimicirea baccililor. Ce ar fi în lumea aceasta, dacă trupul nostru nu ar fi înarmat, cu astfel de arme puternice de apărare, care ca niște soldați viteji, ne apără împotriva dușmanului nostru puternic, împotriva baccililor boalelor lipicioase. De aici urmează, că dacă materiile acestea sunt bune și puternice, atunci și împotrivirea noastră față de boalele lipicioase e mai puternică. Iar cu un stomac slab și sânge apătos, cu mult mai tare suntem aplecați a ne molipsi de orice boală lipicioasă și chiar nelipicioasă.

Până aici știm dară, cari sunt boalele lipicioase cari bântue pe la noi, după aceea știm, care este pricina boalelor acestora și știm cum să întâmplă molipsirea, adecă cum trece boala dela om la om. Rămâne, ca în cele următoare să vă spun, că în ce fel ne putem apăra împotriva acestor boale lipicioase și primejdioase.

În cele desfășurate până aici, v'am vorbit despre felul cum se întâmplă molipsirea, am amintit în pilde

cum se poate luà boala, deci, prima datorință ce ni se impune e: să ne ferim de a veni în atingere cu cei din casa bolnavului. Da, să încunjurăm casa bolnavului de boală lipicioasă, de ne-ar fi chiar fratele ori părinții noștri, și totuși să nu intrăm în casa aceea. Datorința noastră este: *deschilinirea bolnavului de cei sănătoși*. Aceasta se poate face la aceia, cari au mai multe odăi și în orașe unde sunt spitale anume pentru bolnavi de aceștia. Ce să facă însă acela, care are numai o odă, cum are și țăranul nostru, unde de regulă și fierbe și mănâncă și doarme și zace când e bolnav.

Aceia cari locuiesc împreună cu bolnavul, să nu meargă nicăiri, pentru că de bună seamă duc cu ei boala și pot omorî o mulțime de oameni. Căsenii să nu meargă nici la neamuri, nici la vecini, nici la moară, nici la târg, nici la șezătoare, nici la nunți, nici la îngropăciuni, nici la joc, nici la biserică, nici la crâșmă, cu un cuvânt, să nu umble printe oameni, să rămână acasă și să știe, că mânilor și hainele lor pot fi pline de veninul care

pricinuește morbul lipicios de care zace bolnavul lor. Mergând totuși între oameni și neascultând de pildele amintite, ei vor fi pricina răspândirii acelei boale și se fac vinovați de păcatul cel mai mare. Se știe, că a făcut un păcat strigător la ceriu, păcatul uciderii, pentru că nu e nici o deosebire între păcatul acela, când îl lovești pe cineva în cap și între păcatul care l-ai făcut atunci, când ai dus boala lipicioasă cu tine, care căpătându-o de aproapele tău — piere. Zic, că nu-i nici o deosebire între păcatul acela, a tocă pe cineva în cap ori a pricinui cuiva o boală lipicioasă, din pricina căreia moare. Deosebirea poate fi numai într'aceea, că până când acela pe care l'ai tocat în cap moare dintr'odată, nu suferă mult, acela care a căpătat boala lipicioasă din negrija ta, are să suferă mult, are să se chinuiască cu durerile sfâșietoare, cu cari sunt împreunate boalele lipicioase. Dar nu e destul chinul și suferințele bolnavilor acestora, ci împreună cu ei suferă mama îngrijată și înduioșată, tata amărât în suflet, frații, surorile, rudeniile și toți cari îl au drag pe cel bolnav, îi

duc la desnădejde, și le turbură liniștea sufletească, atunci când boala se sfârșește cu moarte. *Deci, e o crimă, nu numai păcat foarte mare, atât înaintea oamenilor cât și înaintea lui Dumnezeu, dacă cei cari au la casă bolnav de boală lipicioasă umblă între oameni.* Legea pedepsește până la 600 coroane pe călcătorii acestei porunci, iar dacă e sărac și n'are din ce plăti pedeapsa, i-se în schimbă în 120 zile temniță aspră, rămânând să dea seamă cu sufletul, pentru fapta sa înaintea judecătorului celui mai drept, — înaintea lui Dumnezeu.

A treia datorință pentru de a ne apăra pe noi și pe alții împotriva boalelor lipicioase este, ca fiecare om în a cărui casă s'a ivit boală lipicioasă, mai ales între copii, numai decât să facem cunoscut primarului comunal, care apoi, face de știre notarului, iar acesta preturei, de unde se trimite un medic, care va lua măsurile trebuincioase, ca să nu se lătească boala, punând un afiș, o țidulă, pe casa aceea, pe care se scrie, că în casa aceea nu-i iertat a intra. Deci, dacă veți auzi, că în vreo casă e boală lipicioasă de

copii, faceți de știre deadreptul primarului.

Curățenia, atât a trupului cât și a locuinței, a îmbrăcămintelor și a hranei, ne scutește indirect de boalele acestea. Dacă se află frați ori alți copii, în o odaie cu un bolnav de boală lipicioasă, să-i deschilim, să-i scaldăm, să-i îmbrăcăm, în haine cari n'au fost în folosință înainte de a se arăta boala, să lăsăm să-și spele gura și mâinile înainte de mâncare și așa adeseori ne va succede să împiedecăm în bolnăvirea celorlalți căseni. Apoi, să se țină regulele rânduite de medic, respective de pretură, pentru că numai atunci să poate lupta cu izbândă împotriva boaelor lipicioase.

Legea poruncește, că dacă moare cineva de boală lipicioasă, dacă e numă cu putință, să se îngroape încă în ziua aceea, nu e iertat să se țină privegiuri și pomană după mort. Asemenea nu e iertat să meargă la înmormântare alții, decât numai chiar membri familiei. După înmormântare, întrucât nu sunt alți bolnavi în casă, legea poruncește să se facă sub controla primarului următoarea curățire în casă:

Casa să se văruiască și pe din lăuntru și pe din afară, toate obiectele cari au venit în atingere cu bolnavul (albiturile, hainele, jucăriile, vasele etc.) să se fearbă în leșie tare, iar obiectele fără preț, cum sunt paie, râze ș. a. să se ardă. Tot ce e din lemn (uși, ferestre, masă, scaune, bănci, lăzi, paturi, podele etc.) să se frece bine cu o perie, cu leșie fierbinte și tare. Dacă padimentul e din lut, să se radă cu sapa cam de 2 degete grosime, lăutul acesta să se îngroape în grădină și să se toarne pe el, înainte de a-l astupă, lapte de var (acesta să pregătește așa, că la o măsură de var stins să pun 3 părți de apă), iar peste padimentul din casă încă vine turnat lapte de var și apoi din nou uns cu lut. Asemenea se toarnă lapte de var pe escrementul acelor cari sufăr de tifus și strânsoare și e bine să se toarne în fiecare zi și în latrină. Ferestile și ușa odăii trebuie lăsate mai multe zile deschise, să pătrundă din reu lumina soarelui în casă, pentru că lumina soarelui e cel mai bun omorâto de bacili. Covoarele, cioarecii și alte biece de lână se pot fierbe în leșie. Perinile și

alte haine, cari nu se pot opări și fierbe, să curăță în mașina de desinficiat, dacă se află la îndemână, iar dacă nu este mașină de desinficiat, atunci să pun mai multă vreme la soare și nu e iertat să se folosească cel puțin 5—6 săptămâni, iar acela care le pune la soare, să nu uite ca totdeauna să se spele bine pe mâni. Asemenea trebuie spălate în leșie hainele acelor, cari au îngrijit de bolnav, ba a tuturor căsenilor. Bolnavul trebuie scăldat de mai multe ori (după ce i-a trecut boala), asemenea și căsenii și să se îmbrace în haine curate, cari nu le-au folosit în timpul boalei și numai după îngrijirile acestea să cuteze a ieși între oameni.

Dacă veți urmă după sfaturile acestea, comuna nu va fi cercetată de boale lipicioase și chiar de s'ar ivi în vreo casă, numai decât va fi stârpită, fără de a se putea lăși, a se încuibă, și prin aceasta veți fi feriți de multe pagube, de multe dureri și de multe supărări, ceea ce vă doresc din toată inima.

II.

Boalele lipicioase cari se iau dela animale.

Poporul nostru dela sate se îndeletnicește cu economia câmpului, o mică parte își câștigă pâinea de toate zilele ca „zileri“ și o parte mai mică, ca păstori, astfel, in îndeletnicirile sale e silit a trăi în apropierea animalelor de casă.

Nu se poate despărți de acești tovarăși buni ai săi, pentrucă are trebuință de ei. Cu ajutorul animalelor de casă, își agonisește cele trebuincioase pentru traiu. Din prețul și produsele lor, cumpără toate lucrurile trebuincioase pentru casă, lucruri pe cari, el singur nu le poate și nu le știe pregăti.

Pe cât sunt de folositoare animalele de casă pentru țăranul român, pe atât pot să-i fie și spre rău, pot să-i

aducă și năcazuri împreunate cu suferințe, ba chiar și boale. Sunt o mulțime de boale, cari trec nu numai dela animal la animal, ci foarte ușor trec și la oameni.

Relele ce izvorăsc din tovărășia omului cu animalele sunt boalele lipicioase.

Pricinuitorii boalelor lipicioase sunt niște germeni (viermușori), cărora doctorii le zic „baccili“ sau „microbi“ și sunt așa de mici, încât numai cu ajutorul microscopului (ochian prin care vedem lucrurile de 1000—5000 ori mai mari) îi putem vedea.

Microbii ajungând în trupul cald al vreunui animal sau chiar și în trupul omului, se sporesc iute și în măsură foarte mare. Cu umezeala eșită din ei, înveninează atât trupul animalului cât și al omului și pricinuesc boale grele, adeseori chiar moarte.

Boalele lipicioase cari trec dela animale la om și cari sunt cunoscute de noi, sunt următoarele: 1. *Turbarea*, 2. *Mucărița*, 3. *Boala de splină sau antracsul*, 4. *Durerea*

de unghii și gură, 5. Mazerea sau linteia porcilor, 6. Râia, 7. Vărsatul sau bubatul de oi și vaci, 8. Oftica sau tuberculoza vacilor.

1. Turbarea.

Turbarea e boala cânilor și a animalelor de soiul lor cum e: lupul, vulpea ș. a. Poporul nostru are păreri greșite despre pricina turbării, atunci când crede că ea ar urmări din căldură prea mare ori din frig prea mare, din foame sau sete mare, din hârăire prea mare și altele. Acum e lucru știut, că turbarea e o boală lipicioasă, ca și alte boale și că ea e pricinuită de microbi, cari sunt sămânța boalei. Microbii, cu veninul lor, se află în măduva spinării și în creier, apoi în sângele și în balele animalului ori omului turbat. Dacă ne mușcă vreun câine turbat, el lasă în rană venin, adică microbi sau sămânța de turbare, care amestecându-se cu sângele nostru, îl otrăvește și pricinuește înfricoșata boală a turbării, însoțită de cele mai groaznice chinuri și dureri.

Cea dintâiu datorință a noastră e, ca să ne știm ferii de animalele tur-

bate, și ca să putem face aceasta e de lipsă să cunoaștem semnele turbării, atât la animale, cât și la om.

Cânele, la început e supărat, fricos, acî se întinde, acî sare în sus speriat, și nu are liniște. Mulți rămân credincioși, dar sunt fără curaj. Botul le e fierbinte, ochii roșii, nu mănâncă nimic, dar rod pene, petricele, nuiiele și alte lucruri, bă chiar și balegă de a lor. Mai târziu își scot limba, care e uscată și apă nu beau, ci numai limba și-o udă. Acestea sunt cele dintâi semne ale turbării la câne, deci, în timpul acesta trebuie să ne ferim de mușcarea lui, mai bine e să-l pustiim, să-l împușcăm, căci mai bine să piară toți câinii satului, decât să se îmbolnăvească un singur om de această boală înfricoșată. Dacă cineva își are drag cânele și nu vrea să-l pustiească îndată ce vede semnele turbării, să-l țină legat.

După presemnele acestea, cânele începe să umble pustiu, pribegeste, părăsește casa, umblă în sus și jos, îi vine să muște și mușcă în orice îi cade în cale, dar mai bucuros pisici. Câte odată mai rătăcește pe acasă, și

de nu am băgă de seamă cât e de fricos, nici nu am ști că e bolnav. Apoi iarăși începe a fugi, și în fuga lui adeseori cade la pământ, se bate cu alți câni, are ochii împăienjiniți, botul vânat, falca de jos îi atârnă ca lovită de gută și din gură îi curg bale. Nu peste mult își pierde puterea și voia de a lătră cu câinii satului, cari îl urmăresc și îl alungă, nu mai poate lătră, căci é răgușit. Slăbește, și dacă nu este cine să-l omoare, pierе el de turbare, având sgâr-ciuri și chinuri înfricoșate.

Calul turbat e neastâmpărat, are mâncărime mare la buze, din care pricină își tot freacă buzele de iesle și de părăți, încât buzele și limba îi sunt pline de sânge, îi vine să muște și întinzându-i un băț, îl apucă și rupe cu dinții; lovește cu picioarele, sare și nechează, ochii îi sunt tulburi și urechile ciulite. În locul animalului cel blând și frumos, avem o fiară sălbatecă.

Vitele cornute sunt nestâmpărate, nu stau un moment cu capul în loc, vreau să împungă, scormonesc cu coarnele pământul, mugesc, stau să rupă lanțul, cu care sunt legate, dau

cu capul de părete ori de iesle, au opintiri de gunoie, iar partea din dă-răpt le e ca lovită de gută.

Pisicile sunt foarte neastâmpărate, sgărie și mușcă tot ce le cade în cale, sunt foarte îndrăznețe și mai ales îl mușcă pe om.

Porcii turbați sunt foarte sălbateci. Te cuprinde groaza, când îi vezi nă-văbind cu furie spre tot ce le vine în cale, rup și zdrobesc cu dinții tot ce le vine înainte și nu au frică de apă, ba o beau cu poftă.

Paserile (galițele) deasemenea turbă, ele încă sunt neastâmpărate, aleargă spăriate, cu penele sburlite, atacă chiar și pe om cu ciocul și cu ghiarele.

Omula începutul turbărei se simte slab și fără a-și ști să-și dea seama, e fricos, îl cuprinde câte un fior rece, apoi câte o amețală ușoară. N'are odihnă, fuge de ici până colo, simte sete mare, ar bea dar nu poate, când vrea să bea, capătă sgârciuri cu dureri la înghițitoare și în întreg trupul. Cugetarea, mintea le e limpede, ba unii și spun când le vine pofta de a mușcă.

După 1--2 zile se schimbă cu totul

la față, încât nu-l mai recunoști, sbiară răgușit, are opintiri de vomat, fiindcă întruna înghite scuipat, tușește mult, apoi îl apucă sgârciuri în dosul capului, înțepeneste, vorbește în laturi, aiurează, zdrobește și sparge tot ce-i cade în cale, mușcă pe ori cine, ba și pe sine însuși, până ce leșinat de trudă și oboseală cade, și între chinuri și sgârciuri își sfârșește viața.

Vedeți ce boală înfricoșată e turbarea, și, cu această boală ne putem molipsi de la animalele noastre de casă. Trebuie deci să ne ferim. Orice câne pribeag trebuie pustiit. Asemenea trebuie pustiit ori care animal turbat și îngropat la afunzime de cel puțin 2 metri, turnând pe el var nestâns, iar grajdurile și cotețele unde au fost vitele turbate trebuie curățite, pereții văruiți, podelele și ieslele frecate cu leșie tare și fierbinte, pământul săpat și turnat apoi peste el var mult nestins și amestecat bine cu pământul.

Dacă ne-a mușcat vr'un animal turbat, să lăsăm rana să sângereze, cu scurgerea sângelui să spală ballele ajunse în rană. Apoi să spălăm partea mușcată și rana cu apă căl-

dicică și cu săpun, să punem pe rană cataplasme cu soluțiune de sublimat, de care se află în fiecare comună unde este mașină de împlătit, pentru că la proprietarii de mașini legea le impune, să aibă o lădiță cu toate cele trebuincioase la ajutorul prim, deci e prescris, ca totdeauna să se țină la îndemână și o sticlă cu sublimat. Dacă nu avem la îndemână sublimat sau carbol, atunci să ardem rana cu un fier înfierbântat, iar pe urmă să punem cataplasme reci (cârpă cu apă rece) pe partea mușcată.

Dar să nu credeți, că făcând numai acestea, sunteți scutiți de turbare. Un învățat francez cu numele Pasteur a aflat leacul împotriva turbării, care vindecă, dar numai așa, dacă cel mușcat se oltuiește cu leacul acela îndată după mușcare. De aceea, dacă a fost cineva mușcat, să nu întârzie a merge la institutul Pasteur, unde va fi olțuit contra turbării. Mare binefacere este pentru omenire aflarea acestui leac și numele lui Pasteur va rămâne în veci binecuvântat.

Poporul nostru are credința greșită, când zice: ca e de ajuns ca animalul

turbat să sufle spre cineva, ca acela să și turbeze. Aceasta credință e greșită, pentru că numai așa căpătăm boala turbării, dacă baccilii de turbă ajung în sângele nostru. În respirarea animalelor nu sunt baccili de turbă.

Durere, că poporul nostru mai crede și în alte lucruri deșarte, cari încă au urmări rele. De obicei, este în fiecare sat câte o babă meșteră, care știe să taie „căței de turbă“. Când cineva e mușcat de câne turbat, aleargă îndată la câte o babă de acestea, ca să-i taie căței de turbă de sub limbă. Doamne, ce lucru rău e și acesta. Ne cuprinde mila și jalea, de atâta nepricepere și rea credință. Dvoastră bine știți, că pricina turbării sunt baccilii, acei germeni sau viermușci, cari prin mușcarea animalului turbat trec în sângele omului. Căței de turbă nu sunt, e închipuire numai.

Prin aceea, că acele babe meștere taie sub limbă, omul este expus la multe primejdii, foarte ușor îi poate tăia o vână mai mare, prin care să i se scurgă tot sângele, ori îl poate otrăvi prin foarfecele sau cuțitul murdar, ce-l folosește.

Acești „tăietori de căței de turbă“ le mai dau celor mușcați și ceva leacuri, — gândaci, cari trăesc pe frasinii. (*Litta vesicatoria*) numiți de popor gândaci și „căței de turbă“. Acești gândaci au în trupul lor un venin tare, așa, că cine bea zamă de gândaci capătă aprindere de rărunchi, și dacă nu moare, duce o vieață plină de chinuri, ca urmări ale acestei otrăviri.

Nu ascultați deci de sfaturile babelor meștere, ascultați de sfaturile bune date de doctori, că numai cu ajutorul lor puteți scăpa de multele năcazuri și dureri.

2. Mucăria (Răpciuga).

Mucăria e boală a cailor, a măgarilor și a mulelor, dela cari o pot căpăta: iepurii, șoarecii, cloțanii, ba chiar și oile, iar dela toate acestea și omul.

La cai, boala e însoțită de următoarele semne:

Toate gâlcile (ghindurile) trupului se umflă și înțepenesc. Cele de sub falcă în deosebi, se umflă tare, pielea de pe ele se întinde, ca și cum ar fi lipită, iar nările le sunt întrocinate. Gâlcile umflate, încep să coacă,

pe urmă sparg și puroiază, lăsând în locul lor o rană deschisă, care se tot lățește și adâncește.

Gâlcile de sub piele, puroind într'una, lasă răni cari umplu întreg trupul animalului.

Din nări curge o mucoșitate groasă de culoare verde gălbue, amestecată cu sânge și de un miros greu, uneori iasă și câte o bucată de os din nasul mâncat și putrezit de boală.

Baccilii acestei boale se află în mucoșitatea, în balele și în sângele calului bolnav, iar omul o capătă atunci, când acești baccili ajung cumva în sângele lui. O rană cât de mică, o sgărietură neînsemnată, pe care poate nici nu o băgăm în seamă, pe mână ori pe obraz, e de ajuns, ca baccilii să ajungă în sângele omului și să-l molipsească. Mai ușor se pot molipsi, cei ce vin mai mult în atingere cu aceste animale, servitorii, vizitii, birjarii, soldații ș. a.

La om decurge boala în modul următor:

Acolo unde a intrat baccilii cu veninul lor, se formează niște beșicuțe, în jurul cărora carnea se a-

prinde și înțepeneste. Ajungând veninul în trup, se inflamează toate glandulele, în nas, sub falcă, sub-suori, sub piele, la încheieturi, ba chiar și în ochi, gât și plămâni. Aceste glandule încep apoi să coacă, sparg și pu-roiază

Bolnavul are fierbințeli mari, aiurează, îl chinuește o sete mare, tușește și scuipă mucoșități de un miros greu, alții capătă și diaree (scurgere de foale). Această boală ține cam 4—5 săptămâni și mai totdeauna se sfârșește cu moarte. S'au făcut și se fac încercări spre a găsi leacul acestei boale înfricoșate, dar cu foarte puțină izbândă.

Ce să facem deci, ca să fim scutiți de boala aceasta primejdioasă? Cum să ne apărăm în contra ei?

Când s'a adeverit, că animalul are mucărie, numai decât trebuie omorît, apoi îngropat afund, iar pielea să i se taie ca nu cumva să lăcomească cineva la ea și să-l desgroape. Peste cadavru să se toarne mult var nestâns și să se acopere apoi cu pământ mult. Deasupra putem pune pietrii și spini, ca nici câinii să nu-l poată desgroapa.

Din grajdul în care a stat animalul bolnav, trebuie ars tot ce a venit în atingere cu el: ieslele, podelele, paele, așternutul, iar pământul trebuie săpat afund și amestecat cu var nestins.

La tot cazul primăria comunală trebuie înștiințată, ca să poată lua măsurile de lipsă.

Oamenii, cari au îngrijit de animalul bolnav, dacă observă vreo rană cât de neînsemnată, să o ardă cu fier înroșit în foc, să o lege și numai decât să meargă la medic.

3. Boala de splină (Antracsul).

Cunoașteți cu toții boala aceasta, sub numele de „*broasca năprasnică*” sau boala de splină, alții o mai numesc și armurariță! E o boală lipicioasă, de care suferă mai ales rumegătoarele, dar dela cari ușor trece și la alte animale, cari se nutresc cu iarbă. E o boală foarte rea, e destul să ajungă în trupul animalului sau al omului $\frac{1}{10}$ parte din o picătură de sânge al animalului bolnav, ca să-i pricinuiască moartea.

Cauza boalei e un baccil, care ajungând în trupul cald al animalelor, se

sporește foarte iute și produce un venin, care în scurt timp otrăvește animalul.

Molipsirea la vite se poate întâmpla și prin pășunare, atunci când din balega animalelor, cari pătinesc de boala de splină, s'a molipsit pășunea, pentrucă baccilul de armurare e foarte trainic și poate trăi și afară din trupul animalului, mai ales în locuri mocirloase. La oameni, să răspândește boala prin insecte: muște, țintari, viespi ș. a., cari ospătându-se bine cu sângele unui animal bolnav de splină, înțeapă apoi omul și împunsătura pricinuită lasă veninul în sângele omului. Pielea, părul și coarnezle încă pot fi lucruri, prin cari se poate lăți boala.

Dacă cineva mânâncă carne de animal bolnav de splină, încă se poate infecta cu această boală. Mai ușor însă, pot căpăta boala aceasta, aceia cari vin în nemijlocită atingere cu vitele, păstorii, veterinarii, pielarii ș. a. De aceea e foarte de lipsă să cunoașteți semnele acestei boale, ca să vă puteți păzi de ea.

Boala se arată în două forme: ca bubă neagră (pustula malinga) la care

poporul îi zice „sgaibă neagră“. În locul unde a ajuns otrava de antrax în trupul omului, sau al animalului, la animale-mai ales, în bărbie, în spete, sub coadă sau pe limbă, se face o beșicuță, a cărei împrejurime e țeapănă și aprinsă, apoi se sparge. Atât beșicuța cât și întreagă umflătura e vânătă-negrie și foarte dureroasă. Toate glandulele din apropierea ei se aprind și omul sau animalul capătă fierbințeli mari.

În a doua formă, semnele sunt mai mult interne, animalul are fierbințeli mari, nu mănâncă nimic, simte o sete mare, slăbește, tremură în întreg trupul, dar mai ales în șolduri, respirația e grăbită, udul cu sânge, părul sbârlit, are scurgere de foale, sânge-roasă, și adeseori, fără a observa altceva la animal decât tristețe, cade ca lovit de fulger și moare. Astfel se întâmplă, că o vită, care seara era sănătoasă, dimineața o găsim moartă.

Oamenii, cari pătimesc de boala aceasta, vomează, au fierbințeli mari, dureri crâncene de cap și de foale, și simțesc sete mare. Foalele le este umflat și au scurgere de foale, cu

sânge. Bolnavul slăbește, aiurează, cade dintr'un leșin în altul, răsuflarea îi este din ce în ce mai slabă, inima îi slăbește, cu încetul nu mai poate funcționa și omul moare.

Am avut privilegiu să văd în comuna Chiraleș 25 oameni zăcând bolnavi de antrax. Un vițel al primarului s'a îmbolnăvit, n'a vrut să mănânce și într'atâta a slăbit încât nu putea umbla. Unii ziceau că, a mâncat vițelar, alții că i s'a strâns sângele la inimă, deci, care de care spună câte o prostie mai mare. Primarul, un sas rău de pagubă, a tăiat vițelul și a împărțit carnea la oameni; fiind zi de post, au cumpărat numoi sașii carne. S'au ospătat bine din juncan, și nu peste mult vine înștiințare delă notar, că în satul lui s'au îmbolnăvit 25 de oameni, de o boală lui necunoscută și că trei inși au și murit.

Mergând în comună am aflat 22 oameni greu bolnavi de antrax, dintre cari au mai murit patru în ziua aceea, mai ales de aceia, cari au ajutat la tăiat și la belit. Primarul încă a fost greu bolnav, brațul stâng a trebuit

operat în mai multe rânduri și numai la 10 săptămâni s'a făcut iar sănătos.

Aici în Beclean, un copilăș de 2 ani, a fost înțăpat de o muscă, chiar sub ochiu, înțăpătura s'a umflat foarte tare. L'au dus la medic, care numai decât i-a făcut operație radicală, dar ajutorul a fost preatârziu, i s'a înveninat tot sângele și a doua zi bietul copilăș a murit.

Antraxul este deci o boală foarte primejdioasă. În părțile unde se întâmplă adeseori cazuri de antrax, trebuie să îngrijim bine de vite, mai ales când sunt călduri mari. Să nu le lăsăm să umble prin locuri mocirloase, să le scutim de căldură prea mare, să le adăpăm la apă curgătoare ori la un izvor răcoritor și să stirpim mocirlele de pe locul de pășune.

Vitele cu boală de splină, armurariță, trebuie omorâte îndată și îngropate cu piele cu tot, pentru că și în piele se află baccili de antrax și toți cari umblă cu pielea aceea, se pot îmbolnăvi.

Locul, grajdul și tot ce a venit în atingere cu animalul bolnav trebuie

desinficiate, în modul cum am spus la boala de mucărie.

Precum se pot oltui (yaccinà) oamenii contra vărsatului negru, și cel oltuit e scutit de acea boală, chiar așa se pot oltui și vitele contra armurării.

Deci, fiecare sătean să-și țină de datorință, să-și oltuiască vitele contra armurării.

Iar, dacă vreunul, din neștiință ori nebăgare de seamă, a căpătat boala aceasta, ori ca bubă neagră ori ca antrax de intestine (mațe), să ceară numai decât sfatul medicului.

4. Durerea de gură și unghii.

Abia sunt doi ani de când a bânțuit boala aceasta în întreg comitatul nostru, ba pot zice în întreg Ardealul. Ați văzut, că atunci s'au îmbolnăvit nu numai vitele cornute, ci și caprele, oile, porcii, ba chiar și oamenii.

Vitele la începutul boalei nu vreau să mănânce, sunt fără voie, iar dacă ne uităm cu băgare de seamă în nas și în gură, vedem niște beșicuțe, cari sunt pline cu un puroiu gălbui.

Beșicile acestea se sparg și în

locul lor rămân răni murdare. Chiar așa beșici se fac și între unghiile dela picioarele animalelor, din care pricină nu pot umblă, ba nici nu pot stă pe picioare, iar cu gura rănită nu pot mânca.

Baccilii boalei acesteia se răspândesc mai ales, prin pășunat și prin adăpătoarea comună.

Omul capătă boala aceasta, dacă se unge cu puroiu sau bale de ale animalelor bolnave și mai ales dacă mănâncă lapte nefiert dela vaci, cari sufer de boala aceasta. Pe timpul epidemiei de acum doi ani, o mulțime de oameni bolnavi de gură și unghii au fost la mine. Toți aveau fierbințeli, unii aiurau, iar gura le erà plină de rane, tot astfel de răni erau și în jurul unghiilor, cari erau umflate. Toți acești oameni au mâncat lapte dela vaci bolnave, și încă lapte nefiert.

De aceea, trebuie să fim cu mare băgare de seamă, când avem vite bolnave de gură și să nu mâncăm lapte nefiert dela ele, iar de câte-ori umblăm prin grajd, unde se află vita bolnavă, să ne spălăm bine mâinile, cu săpun și apă caldă.

Dacă la un gospodar i-s'a bolnăvit o vită de boala aceasta, dacă nu o poate deschilini cu desăvârşire de cele sănătoase, atunci mai bine le lase împreună, pentru că boala e foarte lipicioasă și așa mai bine să treacă odată peste toate vitele câte le are, decât să se îmbolnăvească pe rând, cum s'ar întâmpla atunci, când ar fi deschilinite, dar nu destul de bine. Trebuie să fim mai departe cu băgare de seamă, să nu ducem boala la vecini, cu unelte economice, cu fân, pae și mai ales prin adăpătoare. Dacă ni se îmbolnăvesc vitele, să le îngrijim și să nu le lăsăm în știrea Domnului. Trebuie să le dăm, dacă e vară, iarbă verde, puțin trifoi, iar iarna otavă și făină muiată, și înaintea ei să fie totdeauna un vas cu apă rece, căci vita, ca și omul, pofteste apă multă când are fierbințeli și afară de aceea bând apă i se curăță gura de puroiu și se vindecă mai iute.

Gura animalului să o ștergem cât de des cu vată, sau cu o cârpă albă curată, muiată în apă cu piatră acră (1½ lingură de piatră acră la ½ litru de apă) iar unghirile să le spălăm cu

apă, în care am pus piatră vânătă, (5 linguri piatră vânătă la un litru de apă).

Dacă astfel, ne vom grijii vitele, atunci boala aceasta se va vindeca în 10—14 zile, iar dacă le vom lăsa de capul lor, boala va ține 3—6 săptămâni, în care timp vitele vor slăbi foarte tare, ba multe din ele vor și pieri.

5. Mazerea sau linteia porcilor.

Boala aceasta se numește așa, pentru că în trupul porcilor bolnavi de această boală și mai ales în slănină lor se află nește beșicuțe mici, în cari se vede un punct mic alb, slănina e plină de beșicuțe de acestea, cari crânțanesc între dinți când le mâncăm. Punctul acela mic, nu e altceva decât capul viermelui lat (pantlica).

Dacă mâncăm slănină sau carne nefriptă, din porci, cari au fost de boala aceasta, atunci beșicuțele acelea ajungând în stomacul nostru, nu se mistuesc, ci ajungând în mațe se desvoaltă din ele un vierme lung cam de 2 metri, care-l numim vierme lat sau pantlică.

Omul care are pantlică, are opințiri de vomat și vomează, are sgârçiuiri de stomac și ameteți, nu are poftă de

mâncare, are mâncărime în nas, îi curg balele, și vedem că, omul e feștelit, fără voie și slăbește pe zi ce merge. De odată cu escrementul bolnavului, se depărtează câte o bucățică din viermele lat, care seamănă cu tăieței (proglottis) ori cu simburele de bostan. Aceste bucățele sunt pline cu ouă de viermi lați.

Acuma e întrebarea, cum ajung ouăle acestea în trupul porcului? Porcul scurmând în toate părțile, mânâncă cu plăcere „tăieței“ cari s’au depărtat din trupul omului și ajungând în stomacul porcului, cu ajutorul sângelui ajung în carne și în slănină și în 2—3 luni se formează în beșicuțele amintite. Din pricina aceasta, e neapărat de lipsă, ca la fiecare casă să fie latrină, budă, privadă, în felul acesta oamenii ar fi scutiți de o mulțime de boale lipicioase.

Acuma ați vrea să știți, că oare cum se poate cunoaște la un porc care e în vieață, că are linte sau nu?

Să culcăm porcul pe spate, să-i căscăm gura și să io ținem deschisă cu ajutorul unui lemn, să-i apucăm limba cu un ștergar și să o tragem

puțin afară, apoi să pipăim sub limbă și dacă simțim ceva dureri rotunde, să știm că are linte. Adeseori găsim și sub geana ochiului nodulețe de acestea.

Dacă tăiem porcul, în slănina dela grumazi și de pe spate, găsim o mulțime de beșicuțe de mărimea unui fir de grâu ori de fasole, în cari se află „mațca“ din care se desvoaltă pantlica.

Legea s'a îngrijit, ca acela, care a cumpărat un porc, care suferă de boala aceasta, să nu păgubească, pentru că în timp de 8 zile îl poate da îndărăt, iar vânzătorul e dator să-l primească îndărăt. Deci, dacă cineva cumpără un porc și în 8 zile îl taie și constată că are linte, atunci vânzătorul e îndatorat să-l ia îndărăt și să-i întoarcă banii. E foarte dreaptă legea aceasta, pentru că boala aceasta nu se poate vindeca.

Dar ce să facă bietul econom, când a tăiat un porc și constată că e plin de „linte“?

Cel mai bun lucru e, ca din slănina topită să pregătească săpun, căci

săpunul are preț bun. În felul acesta i se înapoiază o parte din pagubă.

Pentru mare lucru să nu mâncați carne afumată și nefriptă, dela un porc, care a suferit de această boală.

6. Oftica (tuberculoza) vitelor.

S'a adevărit, că oftica vitelor e aceeași cu oftica oamenilor. În graiul de toate zilele se numește „hectică“, boală uscată. Mulți nici nu știu că boala aceasta înfricoșată, care omoară la an atâtea sute de mii de oameni, e răspândită și între vitele de casă; mai ales vacile și anume vacile cele roșii capătă boala aceasta, dar o pot capătă și porcii.

Omul se molipsește ușor, dacă bea lapte nefert, sau mânâncă carne, care nu e bine fiartă, dela o vită bolnavă de oftică. Laptele e îndeosebi primejdios pentru copilași.

Acum se vedem, cari sunt semnele ofticei la o vacă?

Dacă oftica e numai încuibată în vacă, atunci nu se prea poate cunoaște, dar atunci nici nu-i primejdioasă pentru oameni. Vaca, care a înaintat în boală, are gât lung, ochii îi sunt

cam tulburi, nu prea are poftă de mâncare și slăbește mereu. Glandulele de sub fălci și dela gât i se umflă și se fac cât pumnul. Tot asemenea și glandulele de sub coaste și de pe foale, sunt umflate și se pot simți sub piele în mărimea unei alune. Ugerul adeseori e înțepenit, din care pricină le scade și laptele.

Dacă avem o vacă ofticoasă, să căutăm cât mai îngrabă, să ne scăpăm de ea, iar dacă nu știm cu siguranță, că e atacată sau nu de oftică, atunci să rugăm pe medicul veterinar să o oltuiască cu tuberculin, care apoi, cu toată siguranța se poate constată boala.

Dacă vreo vacă e ofticoasă, atunci organele din launtru: plumânile, inima, rinichii etc. să nu le mâncăm, iar carnea numai foarte bine fiartă sau friptă.

7. Râia.

Râia e boală lipicioasă, care obține atât la animale cât și la oameni. Animalele au mai multe soiuri de râie.

Pricina acestei boale sunt niște păiengini mici, cari se pot vedeà și cu ochii liberi. Ei au mărimea unui fir de mac, și când ajung pe pielea animalului sau a omului se bagă în piele. Aici se înmulțește foarte tare și umblând pe sub piele, fac multe cărărușe, cari se pot vedeà în forma unor fășii subțiri. Făcându-și plimbările acestea, pricinuesc o mâncărime, care e neplăcută

De animalele cu râie trebuie să ne ferim. Ele trebuiesc deschilinite de cele sănătoase și îndată ce se ivește boala, trebuie să le spălăm regulat cu apă caldă și săpun, frecate bine cu petrolu, gaz sau creolin, cam 6 linguri la un litru de apă. Iar noi, de câteori umblăm la vitele acestea, să ne spălăm cu apă caldă și săpun. După ce vitele s'au vindecat, să spălăm toate locurile din grajdul unde au stat, cu leșie tare și fierbinte, tot astfel să spălăm și vitele, și numai după aceea, să le lăsăm împreună cu cele sănătoase.

8. Vărsatul negru sau bubatul.

Boala aceasta obvine la toate animalele de casă, dar mai ales la oi. Pricina

acestei boale sunt tot baccilii, din puroaiele și din scoarța bubelor. Se spune însă, că și din aer se pot molipsi oile una dela alta, dar e numai poveste. Mai ales pentru oi, boala aceasta e foarte primejdioasă. Se începe cu fierbințeli, și oile sunt fără voie, n'au poftă de mâncare. Pe nări, în jurul ochilor, în jurul ugerului, sub coadă și pe partea din lăuntru a șoldului se văd nește pete roșii, în locul cărora se formează niște dureri. Din acestea dureri se fac beșici, în cari apoi se formează puroi. Beșicile acestea creapă și din ele curge puroi mult, care uscându-se, se formează pe întreagă suprafața pielei o scoarță. În cazuri mai ușoare glandulele nu puroiază și nici pielea nu e coplesită de răni puroioase.

Fiind boala aceasta foarte lipicioasă, legea dispune, ca îndată ce se obsearvă bubatul la un animal, să se înștiințeze cazul la casa comunală, iar animalul bolnav trebuie deschilinit de cele sănătoase, iar vecinii sunt îndatorați să-și țină vitele închise. Gunoiul și așternutul nu e iertat a-l duce unde umblă vite și mai ales oi.

Vitele și mai ales oile trebuie vaccinate, căci prin aceasta sunt scutite de a căpăta boala, iar mortăciunile trebuie îngropate la afunzime de 2 metri.

Ar mai fi multe boale lipicioase, cari se iau dela animale la om, dar acelea nu se prea ivesc pe la noi.

Dintre toate câte v'am spus până acum, lucru de căpetenie este, să vă îngrijiți, ca boalele aceste să nu se răspândească printre vite și mai ales printre oameni.

Legea poruncește, ca îndată ce se obsearvă un caz de boală lipicioasă, să se facă numai decât cunoscut antistiei comunale, care apoi, raportează preturei, de unde se trimite numai decât medicul veterinar spre a lua măsurile de lipsă pentru împiedecarea și lățirea boalei.

Dar și până atunci, animalul bolnav trebuie numai decât deschilinit de cealalte, iar locul unde a stat trebuie desinfectat, ieslele și podelele trebuie spălate bine cu leșie tare și fierbinte, pământul săpat și amestecat cu var nestins, iar nutrețul și așter-

nutul, cari au venit în atingere cu animalul bolnav, trebuie arse.

Mai ales, să fim cu băgare de seamă, *să nu ducem animalul bolnav la adăpătoare comună.*

Dacă știm, că la cineva este un animal bolnav, atunci să nu mergem în grajdul acela, căci cu mâna, ori cu încălțămintele, foarte ușor putem duce boala și la animalele noastre.

Dacă știm că bântuie ceva boală lipicioasă printre vite, să nu ducem vitele la târg, căci, deși e oprit prin lege, totuși se furizează câte o vită, care nu e deplin sănătoasă, care apoi, ne poate molipsi și vitele noastre.

Când cumpărăm o vită din loc necunoscut, totdeauna să o deschilim într-o cât se poate, vreo 6-8 zile, de ale noastre, căci nici odată nu poți ști ce cumperi, și se poate, că vîta cumpărată să aibă vreo boală lipicioasă, cu care se pot molipsi și vitele noastre.

Să nu cumpărăm nutreț și unelte economice din vreo comună unde știm că e boală între vite.

Vitele cari au fost bolnave, numai după ce le-am desinfectat, spălându-le

bine cu apă caldă cu săpun și creolin, să le lăsăm între celelalte, dar și atunci, să le ținem o săptămână tot cam singure, la soare, deoarece razele soarelui pustiesc baccilii.

Carul sau sania cu care s'a că-răușit mortăcina, și tot ce a fost în atingere cu vita, trebuie desinficiate, ce e de lemn, frecat bine cu leșie fierbinte, iar ce e fără preț mai bine e dacă să arde. Cei cari au grijit de animalele bolnave și cei cari au îngropat vitele moarte, să se spele bine cu apă caldă și săpun de mai multe ori.

V'am vorbit despre boalele acestea primejdioase, ca, cunoscându-le să știți și să puteți împiedecă la timp răs-pândirea lor.

Urmați aceste sfaturi bune, căci numai așa veți fi scutiți de chinurile și suferințele, cu cari sunt împreunate aceste boale, precum și de durerea, care v'ar pricinui pierderea unui membru al familiei. Veți fi scutiți și de pagube materiale, pricinuite prin aceea, că vita bolnavă nu o puteți folosi, iar de altă parte, prin pierderea animalului, care pierdere de mulțori cu greu o puteți repară.

De aceea, e lucru foarte cuminte, să vă asigurați vitele, sumele ce se plătesc anual sunt neînsemnate. Cunosând modul de apărare și punându-le acestea în aplicare veți fi scutiți de multe neajunsuri și pagube, ceea ce v'o doresc din toată inima.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

M 2—1915 * 3154 K

Biblioteca Poporală a Asociațiunii

cuprinde în anul 1914 următoarele broșuri :

În Ianuarie Nr. 34 *Povestea unei coroane de oțel*, de George Coșbuc. Povestire din războiul României pentru neatârnamare.

În Februarie Nr. 35 *Popa Tanda*, de Ioan Slavici. Povestire din viața poporului.

În Martie Nr. 36 *Emigrarea în America*, de unu care a fost acolo.

În Aprilie Nr. 37 *Dela sate*, de Ioan Agâr-biceanu.

În Maiu Nr. 38 *Sfaturi pentru popor*, de N. Iosif, cu învățături pentru lucrările economice.

În Iunie Nr. 39 *Pavel Cătană*, tălmăcire din limba cehă, de Dr. I. U. Iarnik, profesor în Praga.

În Septemvrie Nr. 40 *Boalele lipicioase*, de Dr. I. Chitul.

În Octomvrie Nr. 41 *Povestiri din viața țăranilor*, cartea a III-a de Ioan Pop Reteganul.

În Noemvrie Nr. 42 *Cheia de aur a raiului*, tălmăcire din nemțește.

În Decemvrie Nr. 48 *Din trecutul Românilor ardeleni*, de Dr. Ioan Lupaș, și Nr. 44 *Calendarul Asociațiunii* pe anul 1915, întocmit de Nicolae Iosif.
